

**2005 metų ekspedicijos
medžiaga**

KOMI respublika

1 – 45 psl.

Ekspedicijoje dalyvavo:

Gintautas Alekna
Antanas Sneideraitis

Ataskaita paruošė

Jolanta Aleknaite

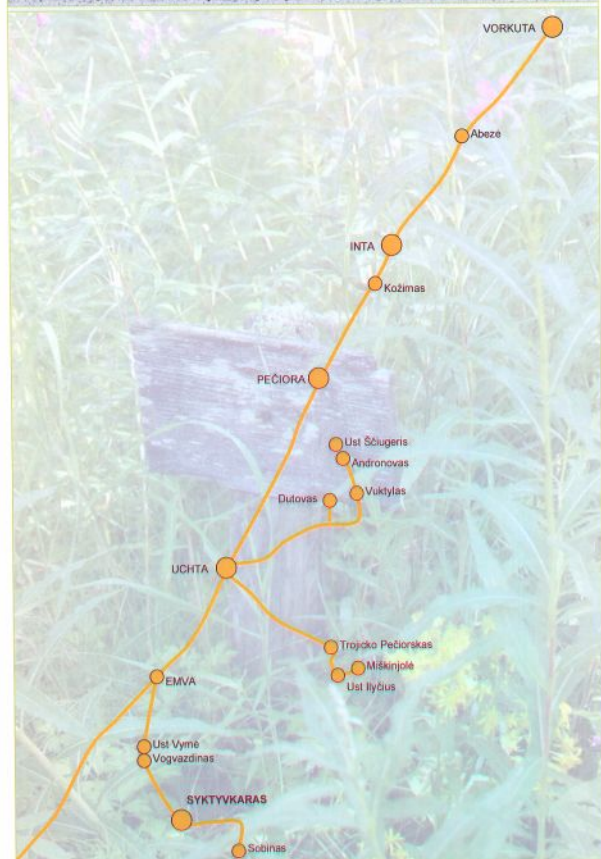
Ekspediciją finansavo

Lietuvos Respublikos
Kultūros ministerija

TURINYS

Vorkuta	3
Chalmer Ju	12
Abezē	13
Inta	15
Kožīmas	23
Trojicko Pečiorskas	28
Zarečē	29
Zapanē	30
Ust Ilyčius	30
Ust Liaga	32
Miškinjolē	33
Bolšaja Liaga	35
Padeivanas	36
Prokovizbožas	36
Dutovas	36
Podčērē	37
Andronovas	37
Uchta	43
Sobīnas	44
Čiornj Jaras	44
Vogvazdīnas	44
Išvados	45

Komi respublikoje aplankyti vietovių schema

Vorkutos apylinkėse aplankytų vietovių schema

VORKUTA

Vorkutos miestas – Komijos šiaurės rytuose, apie 160 km į šiaurę nuo Šiaurės poliarčio. Tai buvo stambus Pečioros baseino anglių gavybos centras. 1922 m. Vorkutos apylinkėse pradėta akmens anglies ir naftos žvalgyba, apskaičiuoti jų ištekliai. 1929 m. būsimųjų šachtų vietoje pradėta telti darbo jėga – kaliniai ir tremtiniai. Kasmet jų vis daugėjo. Jie statė šachtas, prie jų – koncentracijos stovyklas.

Maždaug 1931 m. buvo pradėta statyti Vorkutos gyvenvietė. Ilgainiui aplink ją susiformavo ištisas šachtų ir koncentracijos stovyklų tinklas. 1933 m. pradėtos eksploatuoti akmens anglies kasyklos, 1935 m. nutiestas 80 km ilgio siaurasis geležinkelis iki Vorkutos ir Usos upių santakos. 1941 m. baigtas tiesti Kotlaso – Vorkutos geležinkelis. 1944 m. įkurtas „Vorkutaugol“ kombinatas. Per II pasaulinį karą dar buvo pastatytos 5 šachtos.

Daug kalinių, atlikusių bausmes, buvo Vorkutoje paliekami tremčiai, be to, čia dažnai likdavo ir tie, kuriems paleistiems į laisvę, nebuvo leidžiama grįžti į tėvynę. Panaikinus koncentracijos stovyklas, daugelis buvusių kalinių, pasiliko dirbti kasyklose. Kai kurios kalinių įrengtos šachtos veikia ir dabar, prie jų išaugusios angliakasių gyvenvietės.

Dabar Vorkutoje dirba tik 5 šachtos. Geriausiai laikais dirbdavo apie 13 – 18 šachtų.

Daug buvusių kalinių laidojimo vietų dabar naikamos. Miesto kapinės yra kelių dalių. Senoji dalis yra prie pat miesto ir labai apaugusi krūmais, net neįmanoma praeiti. Čia yra ir pelketų vietų.

Kitos dvi kapinių dalys yra už 2 puskilometro. Senose ir naujose kapinėse yra paminklai žuvusiems šachtininkams. Abiejose laidojimo vietose yra ir lietuvių, buvusių šachtininkų, pavardės.

Aplankėme buvusio žemės ūkio paskirties, laikinojo OLPO kapines. Kalinių kapų neliko, nes vėliau jose pradėti laidoti miesto žmonės, daugiausiai šachtininkai. 1961 m. avarijos metu žuvusiems šachtininkams buvo pastatytas paminklas, kuriame yra iškaltos dvi lietuviškos pavardės. Čia yra, ukrainiečių pastatytas, bendras kryžius represijų aukoms atminti.

Taip pat aplankėme šalia Oktiaberskyj gyvenvietės esančias kapines. Jos yra labai apaugusios krūmais. Senojoje kapinių dalyje aptikome katalikiškų kryžių: vokiečių arba ukrainiečių, o lietuviškų neradome. Maždaug kapinių centre yra bendra tvorele aptverti kapai, žuvusiems 1964 m., 17-kaį šachtininkų, tarp kurių yra ir viena lietuviška pavadė.

Pati Oktiaberskyj gyvenvietė yra visiškai sunykusi. Stovi apgriuvę pastatai, gatvės duobėtos ir jau užžėlusios žole. Gyvena tik keli gyventojai.

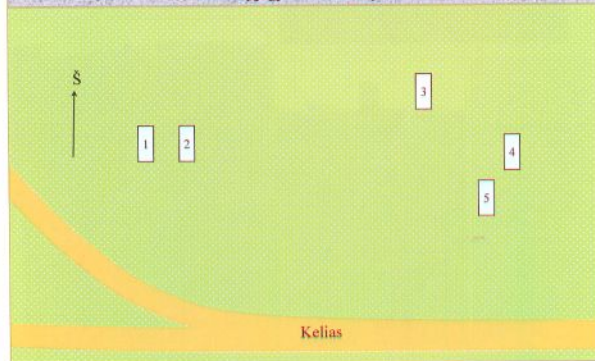

Aplankėme Severnyj gyvenvietės kapines. Jos yra pačioje gyvenvietėje. Iš gyventojų sužinojome, kad gyvenvietės komunikacijos ir kelias eina per kapines. Pagal gyvenvietės šiluminę trasą taip pat radome kryžių. Išlikusi kapinių dalis, užžėlusi aukšta žole ir krūmais. Daug katalikiškų kryžių, išbirstytų atskiromis grupelėmis. Kryžiai yra panašūs: suvirinti iš vamzdžių, nudažyti žalsva spalva ir yra metalinės lentelės. Čia daug katalikiškų kryžių: latvių, vokiečių, tačiau daugiausia ukrainiečių. Daug kur matosi tik kauburėliai, užžėlę žole.

Severnųj gyvenvietės kapinės

Radome 4 lietuviškus kapus:

1. Vos įžiūrimas kauburėlis, apaugęs aukšta žole. Apie 1,8 m aukščio, iš vamzdžių suvirintas, kryžius, ant kurio pritvirtinta lentelė (su suvirinimo aparatu išdegtu) užrašu.

2. Betoninis 2,2 m kryžius ir lentelė su užrašu. Kauburėlio nesimato, tačiau kapas aptvertas metaline, ir nedažyta tvorele. Ant kapo išaugęs krūmas.

3. Išlikęs sunkiai pastebimas kauburėlis. Yra metalinis, iš vamzdžių suvirintas, žalsvos spalvos kryžius, ant kurio pritvirtinta lentelė (su suvirinimo aparatu išdegtu) užrašu.

4. Matosi išlikęs ir apžėlęs žolė kauburelis. Iš dviejų vamzdžių suvirintas, žalsvai dažytas, kryžius. Į kryžmės galus įkalti medžio gabaliukai. Pritvirtinta lentelė su užrašu.

Apžiūrėjome Vorkutos miesto pakraštyje esančias kapinaites, kurias vietiniai vadina „vokiečių kapais“, nes čia išlikę keli vokiečių kryžiai. Lietuviškų kapelių čia neradome.

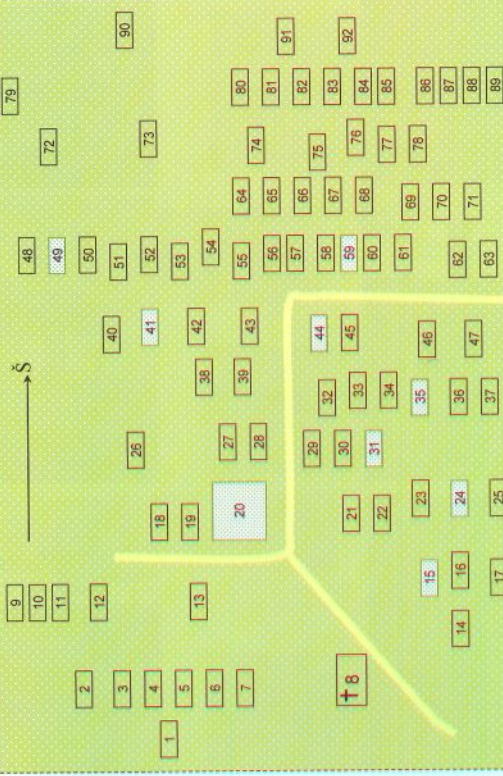
Pirmosiomis 1953 m. rugpjūčio dienomis Vorkutos lagerių kaliniai protestavo prieš nurodymą kalinimo režimą. Rugpjūčio 1 d. sukilė 29 – osios šachtos, esančios prie Jur Šoro gyvenvietės, politiniai kaliniai. Mažinanant sukilimą buvo nušauta virš 50 kalinių. MVD suvestinėse buvo nurodytos 53 pavardės: 30 ukrainiečių, 4 estai, 1 rusas, 2 latviai, 1 austras, 2 vokiečiai, 2 lenkai, 1 baltarusis, ir 10 lietuvių...

15. Martinavičius Vitulis, Vlodo A60 (1929 - 1953). Katalikiškas kryžius, kurio skersinis ažuolinis ir su Nr.

29-osijs šachos lapinės

Paminklas

Kelias

20. Bendras paminklas.
Čechavičius Mykolas, Juliaus
(1919 - 1953).

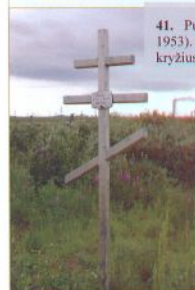
24. Velička Edvardas A42
(1929 - 1953). Katalikiškas
ąžuolinis kryžius.

31. Kazanas Afanasijus, Minalo
A54 (1898 - 1953). Katalikiškas
ąžuolinis kryžius.

35. Milkauskas Vadslovas, Prano
A64 (1925 - 1953). Katalikiškas
ąžuolinis kryžius.

41. Pukys Juozas, Jono A79 (1930 -
1953). Provoslaviškas ąžuolinis
kryžius.

44. Kairys Kazys, Mykolo
(1917 - 1953). Metalinis
provoslaviškas, mėlynai dažytas
kryžius.

49. Bernatavičius Augustinas, Liudviko
(1912 – 1953). Katalikiškas ąžuolinis
kryžius.

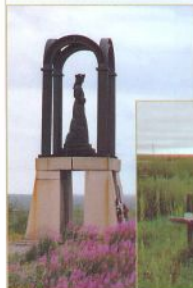

59. Laiconas Alfonsas, Julius (1928 -
1953). Provoslaviškas ąžuolinis kryžius.

65. Kilbauskas Alfonsas, Kazio (1923 - 1953).
Paprastas medinis kryžius.

1992 metais šalia šių kapinių, kuriose buvo
palaidoti žuvę sukilimo metu ir mirę lageryje,
buvo pastatytas įspūdingas paminklas, kuris
tapo visų Vorkutos kalinių, žuvusių lageriuose,
atminimo ir pagerbimo simboliu. Šį paminklą
suprojektavo ir pastatė
skulptorius Vladas
Vildžiūnas, architektai
Rimantas Dičius, Vitalijus
Trošinas ir Vasilijus
Barminas.

Tarp 29-osios šachtos buvusio lagerio ir kapinių yra apie 3 km. Dabar lagerio vietoje dar matosi pastatų griuvėsiai, tvorų likučiai, grotuotų langų nuolaužos. Visa buvusio lagerio teritorija apaugusi tankiais krūmais.

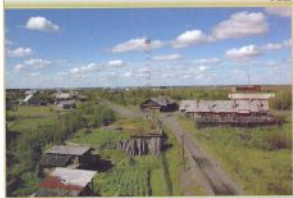
Vorkutos miesto pakraščiuose, aplinkui miestą, esančiose gyvenvietėse, arba tiesiog tundroje yra labai daug palaidota žmonių, nes represijų metais čia buvo apie 40 lagerių. Del sunkių darbo ir gyvenimo sąlygų, bei avarių šachtose, mirdavo ir žūdavo daug kalinių. Jie buvo laidojami įvairiose vietose, dažnai laidojimo vietų ir nepažymint. Todėl po 60 – 70 metų, nustatyti laidojimų ir visų kapų vietas neįmanoma. Išlikusi tik labai maža dalis to meto kapinaičių. O jose – tik vienas, kitas kryželis, pažymintis tragedijos aukas ir vietas.

CHALMER JU KONCENTRACIJOS STOVYKLĄ

Veikė 1945 – 1959 m. Komijos šiaurėje, už šiaurės poliarinio, apie 80 km į šiaurę nuo Vorkutos. Priklausė Vorkutos koncentracijos stovyklų grupei (Vorkutlagui). 1945 m. vasarą joje buvo apie 700 kalinių, beveik visi iš Lietuvos. Vėliau atvežta daugiau kalinių. Kaliniai kasė akmens anglis, statė šachtas, Chalmer Ju koncentracijos stovyklą, Chalmer Ju gyvenvietę. Iš pradžių gyveno palapinėse, vėliau barakuose. Dabar likę tik pastatų griuvėsiai. Seniai niekas negyvena. Pasiekti galima tik su visureigiu.

ABEZĖ

Koncentracijos stovyklos veikė nuo 1939 m. iki 1957 m. Komijos šiaurėje, ties šiaurės poliaraičiu, prie Usos upės (Pečioros dešintakės), Abėzės gyvenvietėje ir jos apylinkėse. 1939 – 1948 m. priklausė Pečioros koncentracijos stovyklų grupei (sutrumpintai Pečlag, 1939 – 1941 m. Abėzėje buvo jos valdyba), vėliau – Minlagui.

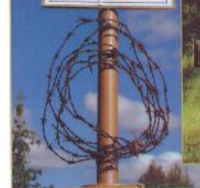
Abėzėje buvo laikomi kaliniai, nebetinkami sunkiam fiziniam darbui, daugiausiai – praradę sveikatą Intos, Vorkutos ir kitose Pečioros baseino kasyklose. Stovykla turėjo septynis punktus, vienu metu juose buvo 12-30 tūkstančių įvairių tautybių kalinų – politinių ir kriminalinių, vyrų ir moterų. Tarp kalinų buvo daug išsilavinusių žmonių, mokslininkų, įvairių sričių specialistų. Abėzėje veikė didelė kelių korpusų ligoninė. Kaliniai rankomis pylė geležinkelio sankasą per tundros pelkes, statė pusės kilometro ilgio geležinkelio tiltą per Usos upę, iškraudavo laivus, kuriais buvo plukdomos statybines medžiagas bei įrenginiai. Dirbo remonto dirbtuvėse ir įvairiose pagalbinėse tarnybose, kurių būta virš 40-ies.

1944-1957 m. Abėzėje kalėjo ir politinių kalinų iš Lietuvos – kunigų ir kitų inteligentų, ūkininkų, jaunimo 1954 m. gruodžio mėn. 30 d. buvo apie 300 lietuvių. Tarp jų profesoriai, vyskupai, kunigai, visuomenės ir politikos veikėjai. Labai daug kalinų Abėzėje mirė. Vien lietuvių čia mirė apie 150 žmonių. Jie buvo laidojami iš anksto iškastose negiliose tranšėjose (nuo 6-ojo dešimtmečio pradžios – karstuose po du).

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ
ВЕЧНЫЙ ПОКОЙ

Iš ketverių buvusių kapinių išliko – šiaurinės, kurioms suteiktas memorialinių kapinių statusas.

Jose palaidoti žymus
filosofas ir meno istorikas
Levas Karsavinas ir
generolas Jonas Juodišius.

1990 m. Jono ir Pauliaus
Juodišių pastangomis
suprojektuotas ir kapinių
priegose pastatytas
paminklas „Liepsnojantis
kryžius“, 1944-1956

Abėžėje žuvusių
Lietuvos kaulinių ir
tremtinių atminimui.

Neseniai surastos dar vienos lagerio kapinaitės, esančios pietvakarinėje Abežės dalyje. Memorialo darbuotojai čia kerta krūmus, pjauja žolę, stato kryželius ar lenteles.

Kitos Abežės kapinės yra sunaikintos.

INTA

Nuo 1954 miesto tipo gyvenvietė Komijos šiaurės rytuose, apie 60 km į pietus nuo Šiaurės poliarinio, abipus Bolšaja Intos upės, apie 12 km. nuo geležinkelio į Vorkutą. Klimatas labai atšiaurus. Žiema trunka 7,5 mėn., dažnos pūgos, amžinasis išalas. Prie Intos kasama Pečioros baseino akmens anglis. Iš 7 – 8 šachtų, dabar dirba tik 2. Nuo 1939 m. Intos gyvenvietėje ir jos apylinkėse 12-15 km. spinduliu prie kasyklų buvo steigiami koncentracijos stovyklų punktai (olpai). Iš pradžių jie priklausė Pečioros, Uchtos, o nuo 1942m., Intos (rus. sutrumpintai Pečlag, Uchtlag, Intalag), nuo 1948 m. dar ir Minlago koncentracijos stovyklų grupėms. Intoje buvo jų valdybos.

Gyvenvietė buvo apsupta aukštų smilkstančių kūgio formos terikonų (iš šachtų į žemės paviršių iškeltų uolienų sąvartynų). Kasyklose dirbo kaliniai, tarp jų ir lietuviai.

1953 –1956 m. Intoje gyveno apie 150 lietuvių. Tremtinių šeimuose gimė Aleksandras Abišala, Birutė Nedzinskienė, iki 1954 m. Intos vaikų namuose augo Mečys Laurinkus. (visi 1990 – 1992 m. Lietuvos AT deputatai, A. Abišala 1992 m. dar ir Lietuvos respublikos ministras pirmininkas, M. Laurinkus 1990 –1991 m. Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius). Panaikinus koncentracijos stovyklas apie 1956 m., dauguma kalinių kapinių buvo sunaikinta, barakai nugriauti, jų vietoje įrengtas uatodromas, pastatyti daugiaaukščiai namai, paukštynas.

Dabar Intoje gyvena apie 40000 žmonių. Kažkada jų buvo apie 60000. Miestas apaugęs medžiais. Daugiausia plytinių penkiaaukščių namų. Yra keletas ir devyniaaukščių. Daug namų, pastatytų ant lagerių kapinių.

4-ajame miesto rajone Memorialo darbuotojams pavyko sustabdyti daugiaaukščių namų statybas ir pastatyti paminklą, stalinizmo aukoms atminti. Vienas miesto gyventojas prisiminė, kad vaikystėje vaikščiodamas po apylinkes, rasdavo žmonių kaulų, kaukolių.

Pervyj Gornj

– tai vieta, miesto pakraštyje. Kažkada čia veikė lageris, tačiau dabar tai didelis vandens telkinys.

Čia pat ir šio lagerio kalinių kapinės. Tiesa, beveik visos užlietos vandeniu. Vos keletas kryžių yra išlikusių krante. Aptikome ir du, vienas šalia kito esančius kauburėlius.

Buvome nuvykę į dabar veikiančią paukščių fermą, šalia kurios kadaise buvo lagerio ligoninė. Netoliese aptikome ir ligoninės kapines (jos dar vadinamos pietinėmis), kurios visos apaugusios mišku ir aukšta žole. Kapinėse, likę tik keli katalikiški, vokiečių ir ukrainiečių, kryžiai. Yra vienas, aiškiai lietuviškas, su Gedimino stulpais, metalinis kryžius.

Dabartiniam Vostočny mikrorajone buvo Intos miesto kapinės, kuriose buvo laidojami kaliniai ir tremtiniai. 1989 m. tose pačiose kapinėse buvo pastatytas, pagal Jono Juodžiaus projektą, iš akmens ir ažuolo paminklas žuvusiems lietuviams. Jį savo rankomis padarė, gimęs Intoje, Gediminas Trakimas. Čia palaidota apie 60 lietuvių kalinų, 14 kalinų palaikus parvežė į Lietuvą.

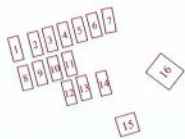
Šalia yra pastatytas ir latviškas paminklas mirusiems ir žuvusiems Intos lageriuose latviams. Šį paminklą suprojektavo ir kartu su draugais pastatė architektas Edvards Sidrabs. Jis slapta, sandėlyje, atskirais betoniniais blokais išliejo latvės moters, simbolizuojančios Tėvynę Motiną, bareljefą. Iš anksto išlieję pamatus, per vieną naktį latviai sumontavo trijų metrų aukščio paminklą. Sutrikusiai valdžiai paaiškino, kad tai antkapinis paminklas. Jis buvo atidengtas 1956 m. liepos 29 dieną. Tai buvo pirmasis bandymas represijų aukų atminimą įamžinti buvusioje

Intos miesto (Vostočnyje) kapinės

Ур

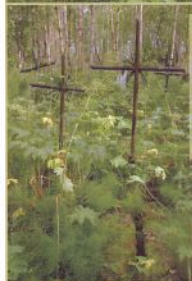
Келиа

Kapinės apaugusios mišku ir aukšta žole. Aptikome kelis kapus, kurie kaip manome lietuviški:

1. Katalikiškas ornamentuotas metalinis kryžius, su Gedimino stulpais, pastatytas ant postamento. Ant postamento yra maža nuotrauka ir lentelė su užrašu. Išlikęs antkapis, apaugęs samanomis ir žole.

2. Ant postamento pastatytas, apie 1.8 m. aukščio, su saulute, kryžius. Yra cementinis, mažas antkapis. Manome, kad čia palaidotas vaikas.

3. Metalinis kryžius, apie 2 m. aukščio, su saulute. Yra cementinis antkapis. Panašu, kad palaiškai išvežti.

4. Ant postamento pastatytas metalinis kryžius, apie 2 m. aukščio, su saulute. Cementinis antkapis yra mažas. Manome, jog kapas vaiko.

5. Pasviręs medinis, nedažytas kryžius be skersinio. Cementinis antkapis vos matosi, yra užžėlęs aukšta žole.

6. Ant postamento pastatytas metalinis ornamentuotas kryžius su ir Gedimino stulpais. Antkapio ar kauburėlio nėra, tačiau pats kapas aptvertas apie 0.5 m. aukščio, gražiai ornamentuota tvorele.

7. Kryžiaus nėra, likęs tik mažas antkapis. Panašu, kad palaidotas vaikas, o palaikai išvežti.

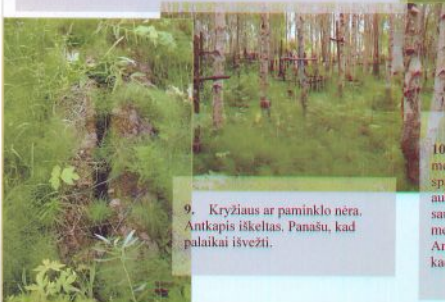
8. Ant postamento pastatytas katalikiškas apie 2 m. aukščio kryžius, su nupjautų medžio šakų imitacija. Išlikęs sunkiai įžiūrimas kapo kauburėlis, apaugęs žole.

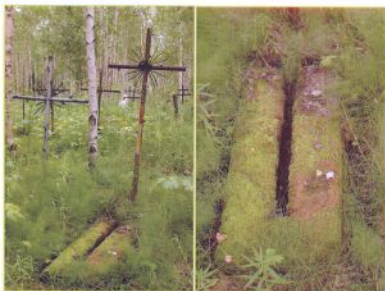

9. Kryžiaus ar paminklo nėra. Antkapis iškeltas. Panašu, kad palaikai išvežti.

10. Katalikiškas, metalinis, sidabrinės spalvos, apie 2 m. aukščio, kryžius, su saulute ir nupjautų medžio šakų imitacija. Antkapis iškeltas. Panašu, kad palaikai išvežti.

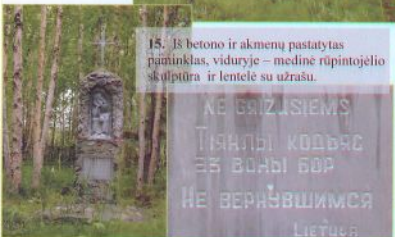
11. Katalikiškas, metalinis, apie 2.3 m. aukščio, kryžius, su nupjautų medžio šakų ir saulės ornamentais. Stogelis mūkelei, kurios nėra. Antkapis iškeltas, panašu, kad palaikai išvežti.

12. Katalikiškas, medinis, nedažytas, apie 1.5 m. aukščio kryžius. Skersinyje įtvirtinta metalinė lentelė su užrašu. Antkapio ir kauburelio nėra.

13. Ant metalinio postamento stovi katalikiškas, apie 2.4 m. aukščio, nedažytas kryžius su saulute.

15. Iš betono ir akmenų pastatytas paminklas, viduryje – medinė rūpintojėlio skulptūra ir lentelė su užrašu.

NE GRIZUSIEMS
ТЯЖЕЛЫ КОДЪЯС
ЭЗ ВОНЫ БОР
НЕ ВЕРНУВШИМСЯ
Lietuvių

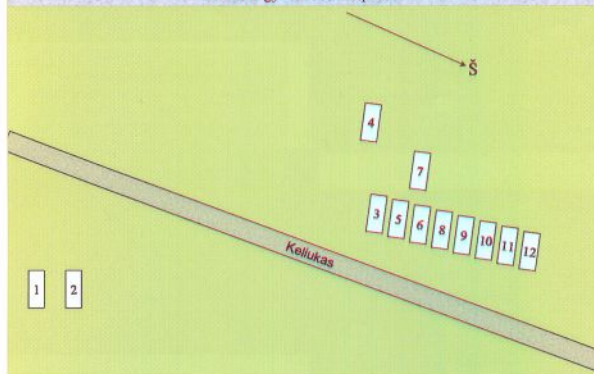
16. Betoninis, baltas latvių paminklas, su bareljefu. Po juo, juodomis raidėmis užrašas. Paminklas aptvertas stora grandine.

KOŽIMAS

Kožimo gyvenvietės kapinės

Už 50 –ies km. nuo Intos yra Kožimo kapinės, kurias vietiniai vadina lietuviškomis. Manoma, jog miške esančias kapines, pirmieji „atidarė“ lageriečiai. Tačiau lageriui sunykus, čia atgulė ir aplinkinių kaimų gyventojai.

Dabar kapinės jau baigia sunykti. Kapai užžėlė mišku, beveik visi kryžiai ir tvorelės išvirtusios. Radome keletą lietuviškų kapų:

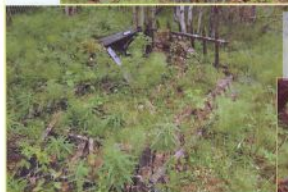

1. Betoninis antkapis, apžėlęs žole ir samanomis. Ant antkapio guli suskilusi lentelė su užrašu. Medinė, apie 1 m. aukščio, tvorelė nugriuvusi. Katalikiškas, medinis kryžius nulūžęs ir guli šalia.

2. Betoninis antkapis, apžėlęs žole ir samanomis. Katalikiškas, medinis kryžius nulūžęs ir guli šalia. Aplinkui kapą mėtosi medinės tvorėlės nuolaužos.

3. Mūrinis, nugriuvęs raudonų plytų paminklas ir antkapis. Kapas apaugęs samanomis.

4. Sidabrinės spalvos piramidė ir antkapis yra bendros konstrukcijos. Ant piramidės – mažas katalikiškas kryželis ir vieta nuotraukai. Kapas apaugęs žole ir keletu krūmelių. Aptvertas metaline, apie 1,3 m. aukščio tvorele. Stovi pakryęs medinis suolelis.

5. Sunkiai pastebimas kauburėlis, apaugęs samanomis. Kryžiaus ar paminklo nėra. Apgrįvusi medinė apie 1 m. aukščio tvorelė.

6. Piramidės formos plytinis, tūkuotas paminklas su apatinėje dalyje esančiu užrašu ir išpaustu katalikišku kryžiumi. Betoninis antkapis užžėlęs samanomis ir žole. Kapas aptvertas metaline, apie 1.3 m. aukščio tvorele.

7. Sunkiai matomas kapo kauburėlis, apžėlęs samanomis, krūmais ir žole, aptvertas metaline, apie 1.3 m. aukščio tvorele.

8. Betoninis antkapis. Nulūžęs katalikiškas kryžius guli šalia. Antkapis apaugęs žole.

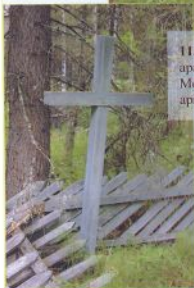
9. Betoninis antkapis. Nulūžęs katalikiškas kryžius guli šalia. Antkapis apaugęs žole.

10. Betoninis antkapis su mediniu, katalikišku, apie 1 m. aukščio kryžiumi. Antkapis apaugęs samanomis ir žole. Medinė tvorelė nuvirtusi.

11. Matosi nedidelis kauburėlis, apaugęs žole. Jame auga berželis. Medinė tvorelė nugriuvusi. Stovi apie 1.6 m. aukščio kryžius.

12. Matosi mažas kauburėlis, apaugęs samanomis ir žole. Stovi medinis, apie 0.5 m. aukščio katalikiškas kryželis. Manome, jog čia palaidotas vaikas.

Miške yra daug kauburėlių, supuvusių tvorelių ir kryžių likučių, todėl atpažinti visus lietuviškus kapus neįmanoma.

TROJICKO PEČIORSKAS

Trojicko Pečiorskas, tai nedidelė gyvenvietė, esanti Pečioros ir Mylvos upių santakoje. Visame rajone gyvena virš 17000, o rajono centre – apie 9000 gyventojų.

1930 – 1950 metais buvo Uchtpečlago valdos. Visai pašonėje miškuose buvo keletas lagerių, o išilgai trakto Uchta – Voivožas – Trojickas Pečiorskas jų buvo labai daug. Kaliniai tiesė kelią, vėliau geležinkelį, statė gyvenvietes, kirtė mišką, ieškojo naftos ir dujų.

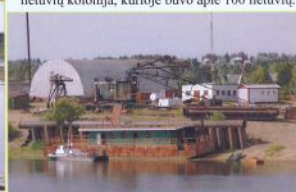

2000-aisiais metais Trojicko Pečiorsko administracijos iniciatyva buvo pastatytas paminklas muziejaus kiemelyje.

Iš Kozvos iki Trojicko Pečiorsko rajono kaimų lietuviai tremtiniai (apie 300 žmonių) buvo plukdomi baržomis. Lietuvių rajono centre iškart neapgyvendino, bet jau 1945 metų gruodyje iš Ust Liagos atkėlė grupę, daugiausiai moterų tremtinių, dirbti buitinio gyventojų aptarnavimo kombinate. Jos darbo įvairius darbus: siuvo, mezgė, ruošė malkas, dirbo plytinėje. Vėliau į rajono centrą atsikėlė daugiau lietuvių. Ten suvažiavo ir iš Uchtos lagerių paleisti tautiečiai. Šestojo dešimtmečio viduryje čia susidarė lietuvių kolonija, kurioje buvo apie 100 lietuvių.

Dabar šioje gyvenvietėje dar gyvena lietuvių sūnus Volodija Jonaitis. O administracijos viršininko pavaduotojas - Valerijus Krinke (Rein Gordovič). Valerijaus motina – lietuve, gimusi 1928 m. Tėvas - vokieitis, gimęs 1925 m. Jis dažnai lankosi Lietuvoje. Ust Ilyčiaus kapinėse yra palaidota jo tėvo motina. Abu tėvai gyvena Lietuvoje Liaudies 9-17, Kėdainiuose, tel. 8-347 57245

ZAREČĖ

Prie Pečioros ir Mylvos upių santakos, dešiniajame Mylvos upės krante esanti gyvenvietė. Po II pasaulinio karo čia gyveno apie 60 lietuvių tremtinių, atkeltų iš kitų Komijos gyvenviečių. Jie buvo ištremti 1945 m. liepos 24 d. Zarečė buvo nedidelis, apie 20 namų turintis, komių kaimelis. Lietuviai gyveno viename barake. Stipresnieji kirtė mišką, vasarą šienaudavo, moterys dirbdavo plytinėje. Dirbo ir smulkaus verslo artelėje „Kustpromė“, mezgė, siuvo, taisė avalynę, nėrė tinklus. Čia badavo, sirgo ir nemažai žmonių, ypač vaikų ir senelių, mirė. 1958 m. žmonės pradėjo grįžti į Lietuvą.

Dabar Zarečė baigia sunykti. Stovi kelios sukrypusios trobos. Kapinės yra už gero puskiometrio nuo kaimo. Čia laidoja ir iš gretimo kaimo. Lietuviškų kapų neradome, nors ir yra keli bevardžiai kauburėliai ir keli katalikiški kryžiai.

ZAPANĖ

Apie 3 km. nuo Trojicko Pečiorsko, Mylvos kairiajame krante. Po karo čia, barake ant upės kranto, kurį laiką gyveno lietuvės moterys su vaikais, atitremtos 1945 m. rugsėjo mėn. iš Lietuvos (ešelonas suformuotas Kėdainiuose). Tremtiniai ruošė malkas, kirtė medžius, genėjo šakas, pjovė rąstus tam tikro ilgio gabalais, krovė į rietuves.

UST ILYČIUS

Tai 3 km. ilgio senas komių kaimas, administracinis centras, dešiniajame Ilyčiaus upės krante, ties santaka su Pečiora. Čia buvo galutinis tremtinių išlaipinimo punktas Pečioros aukštupyje, net ir Komijos krašto žmonių akimis – gilus užkampis. 1941 m. Vyčegdos pakrantėse jau vargo tremtiniai iš Lietuvos. Šioje vietoje represijų grandinė tarsi susisiektų.

Ust Ilyčiuje gyveno vos kelios lietuvių šeimos, nes kitus, apie 30 šeimų, iškeldino Padeivane. Čia prabėgo kėdainiško Vytauto Koncevičiaus, 1991 m. sausio 13 – ają žuvusio prie Vilniaus televizijos bokšto, vaikyte ir jaunystė. 1960 metais, palikęs šioje žemėje broliuko kapą, kartu su motina grįžo į Lietuvą.

Nuo Trojicko – Pečiorsko iki Ust Ilyčiaus yra 56 km. Dabar 40 km – asfaltuotu keliu ir 16 km žvyrkeliu. Kadangi Ust Ilyčius yra priešingame Pečioros krante, tai reikia persikelti keltu, nes tilto nėra.

Čia dar gyvena Čiuprova Alvyda Liudovna (Stepšytė). Su motina ir abiem seneliais ją atvežė į Ust Ilyčių 1945 m. senelis mirė pakeltui. Kai juos trėmė, tėvo nebuvo namie ir jis liko neišvežtas. Alvyda kilusi iš Jonavos rajono, o kaimo pavadinimo neprisiminė, nes jai buvo tik 2 metukai.

Ust Ilyčiaus kapinės aptvertos, gana tvarkingos. Aptikome keletą katalikiškų kryžių, tačiau daugelis jų – be užrašų. Yra žinoma, kad čia turėtų būti palaidoti 5-6 lietuviai, bet jų kapų jau neradome.

Radome tik
Valerijaus
Krinskės senelių
kapus.

Iš Ust Ilyčiaus vykome į Ust Liagą. Tarp šių kaimelių yra 8 km. Kelias čia smėlėtas ir dulkėtas.

UST LIAGA

Tai dvi gyvenvietės priesinguose Pečioros krantuose, beveik priešpriešais, apie 45 km į pietus nuo rajono centro Trojicko Pečiorsko. Ust Liagos gyvenvietė yra dešiniajame Pečioros krante, apie porą kilometrų aukščiau Pečioros ir Bolšaja Liagos upių santakos. Tai buvęs komių kaimelis, kuriame jau buvo 1941 m. atitremtų Pavolgio vokiečių, Ust Liaga lietuvių atitremimo metu buvo medkirių gyvenvietė, bet jau nykstanti, nes miškai aplinkui buvo iškirsti. Tad netrukus tremtiniai iš čia buvo keliaimi į miškų gilumą, Uralo link, į Bolšaja Liagos upės aukštupį, Miškinjoles (8 km nuo Ust Liagos) ir Bolšaja Liagos gyvenvietes. 1945 m. gruodyje dalį žmonių perkėlė į rajono centrą Trojicko Pečiorską, kur jie dirbo Čiapajevo invalidų artelėje. Tai daugiausia moterys, mokejusios siūti, megzti. Išmanančius daugiau vyriškų darbų, tuo pat metu perkėlė kiek į šiaurę nuo Trojicko Pečiorsko, į Pokčios ir Sudastrojaus gyvenvietes, kur buvo laivų remonto dirbtuvės.

Darbingesnius tremtinius apgyvendino Ust Liagoje. Levaduose įkurdino daugiavaikės šeimas, senus žmones, kurie miško kirtimo darbams netiko.

Pirmoji žiema Ust Liagoje tremtiniams buvo sunkiausia: išvarę kelionėje, išsigandę, nespeję prisitaikyti prie vietos sąlygų, gyvendami pusbadžiu, kęsdami neįprastą šaltį, daugelis mirė. Sunku tiksliai nusakyti, kiek žmonių buvo išlaipinta šioje gyvenvietėje, nes tuoj prasidėjo jų kilnojimas į kitas vietas. Apytiksliai galėjo būti apie 100 – 120 žmonių, bet vėliau čia liko gyventi tik kelios šeimos.

Šiandien Ust Liagos gyvenvietės kaip ir nebėra. Liko tik keletas pastatų griuvėsių, apaugusių aukšta žole. Visame kaime tik vienas gyventojas – Sergejus Konstantinovas Popovas. Jis 1929 m. čia gimė ir iki šiol gyvena. Sergejus parodė mums vokiečių ir lietuvių kapines, tačiau jos jau sunykusios. Stovi vienintelis medinis katalikiškas kryžius. Mėtos kelios kryžių ir tvorų nuolaužos. Kapinės apaugusios aukšta žole, medžiais ir krūmais. Čia turėtų būti palaidoti 8 lietuviai.

MIŠKINJOLĖ

Nuo Ust Liagos iki Miškinjolės yra 8 km. Tai nedidelis kaimelis, 16 km nuo Ust Ilyčiaus. Senuoju keliu niekas nevažiuoja. Yra supiltas naujas, kuris taip pat neprižiūrimas ir duobėtas. Dabar čia gyvena apie 30 žmonių. Visi kaimo vyrai girtauja. Yra parduotuvė, bet duonos joje nėra. Gyventojai ją kepa pati, o kai kurie apsieina ir be jos. Kaimelyje anksčiau gyvenimas klestėjo, veikė net oro uostas.

1956 m. atvažiuoęs vienas žmogus čia rado apie 30 lietuvių. Dar 1991 m. Miškinjolėje gyveno kelios lietuvių šeimos, o dabar nei vieno lietuvių jau nėra. Čia gyvenusius lietuvius vietiniai gyventojai mini tik geru žodžiu. Kalbėjomės su Čačkova Ieva Michailovna (83 m.) ir Vanikovu Nikolajumi Sergejavičiumi (68 m.). Jie prisimena lietuvių, bet nežino, kur yra palaidoti.

Kapinės yra kitoje upelio pusėje ant kalnelio. Beveik visi, čia esantys kapai, aptverti tvorelėmis. Daugiausia medinėmis. Nemažai katalikiškų kryžių. Kapinės beveik neprižiūros, apaugusios medžiais.

1.–7. Matosi samanomis apaugę 7 kauburėliai, aptverti medine apie 1.5 m. aukščio tvorele. Vienas jos šonas – nugriuvęs. Yra mažas suolelis. Auga 3 medžiai. Ant 4 kauburėlių (1, 2, 5, 6.) guli nupuvę mediniai katalikiški kryžiai. Patvoryje sudėti 3 mediniai pravoslaviški kryželiai.

8. Yra kauburėlis, apaugęs samanomis. Stovi medinis pravoslaviškas ~1.8 m. aukščio kryžius su nuotrauka ir užrašu. Šalia jo – į tvorelę atremtas nulūžęs pravoslaviškas kryžius.

9. Yra kauburėlis, apaugęs samanomis. Stovi medinis pravoslaviškas ~1.8 m. aukščio kryžius be užrašo. Abu kapai (8 ir 9) aptverti medine mėlynos spalvos tvorele. Per vidurį – į ją atremtas tokios pat spalvos nulūžęs katalikiškas kryžius.

10, 11. Aptverti medinė 1,6 m. aukščio tvorele. Abiejų kapų kryžiai rūpovų. Vienas atremtas į tvorelę, o kitas guli šalia kauburėlio. Kauburėliai apaugę samanomis. Yra mažas suolelis.

12. Matosi neseniai supiltas kauburėlis, apaugęs smilgomis. Kapas aptvertas ~1,5 m. aukščio medine tvorele. Yra medinis katalikiškas ~1,5 m. aukščio kryžius su nuotrauka ir užrašu. Ant jo – plastikinis vainikas su kaspinu. Stovi du suoliukai ir staliukas.

BOLŠAJA LIAGA

Tai miško kirtėjų ir plugdytojų gyvenvietė, kurią 1941 m. žiemą pradėjo statyti vokiečių tremtinių jaunimas. Atvykę lietuviai čia rado baraką, arklides ir vieną kitą pagalbinį pastatėlį. Naujieji tremtiniai čia pastatė kepyklą, sandėlį, parduotuvę, pirtį, rūbų džiovyklą, kontorą su meistrų kambariu, darbo įrankių taisyklą ir didžiulį gyvenamąjį baraką. Žiemą miškas buvo kertamas ir sandėliuojamas Bolšaja Liagos pakrantėje, o pavasarį jį ridendavo į vandenį ir plukdydavo iki Pečioros. Šioje gyvenvietėje buvo apie 50 – 70 lietuvių tremtinių. 1946 m. 7 – 10 tautiečių mirė. Dabar pasiekti šį buvusį kaimą beveik neįmanoma.

Kelių čia jau seniai nėra. Galima plaukti upe, bet tik pavasarį arba rudenį, kai pakyla vanduo. Vasarą upė labai nusekusi ir plaukti net su motorine valtimi neįmanoma. Todėl mes šios vietos nepasiekėme, bet iš vietinių gyventojų sužinojome, kad ten jau nieko nebėra. Neliko ir kryžių kapinėse. Lietuviai savo artimųjų palaikus išsivežė dar dešimtojo dešimtmečio pradžioje. Šiame kaime buvo Trojicko Pečiorosko muziejaus organizuota ekspedicija, kuri, pagal gyvenusių žmonių prisiminimus, nubraižė kaimo schemą, surinko duomenis iš muziejaus archyvų.